Pınar Özüğüz,
Seval Doğruk Kaçar,
Fatma Tuncez
Akyürek*,
Hanife Üzel**

Birinci Sınıf ve Son Sınıf Tıp Öğrencileri Arasında Güneş ve Deri Hakkındaki Bilgi Düzeyi ve Davranışlarının Değerlendirilmesi

Evaluation of First Class and End Class of Medical Students' Knowledge and Behaviors About the Sun and the Skin

Özet

Amaç: Çalışmamızda, tıp fakültesi birinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin ultraviyole, ultraviyole (UV)'nin deri üzerine olan etkileri, deri kanserleri ve güneşten koruyucu kremler hakkındaki bilgileri ölçülerek, tıp eğitimi sırasında, bu konulardaki bilincin kazanılıp kazanılmadığının araştırılması amaçlanmıştır.

Yöntem: Birinci ve altıncı sınıf öğrencilerinden tarafımızca hazırlanan; öğrencilerin demografik bilgileri, güneş, deri kanserleri ve güneşten koruyucu kremler hakkındaki bilgilerini ölçmeye yönelik 20 sorudan oluşan bir anket doldurmaları istenilmiştir. Tüm veriler SPSS20 programı kullanılarak değerlendirildi. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edildi.

Bulgular: Çalışmamıza katılan toplam 120 öğrencinin 64'ü (%53.33) erkek, 56'sı (%46.66) kadındı. Yüz yirmi kişilik birinci sınıf mevcudu arasından toplam 78 (%65) kişi anketi tam olarak doldururken, 78 kişilik altıncı sınıf öğrencilerinin ise 42'si (%54) anketi tam olarak doldurmuştur. UV hakkındaki sekiz sorunun üçüne; güneşten koruyucu krem hakkındaki altı sorunun üçüne ve deri kanseri ve UV arasındaki ilişki ile ilgili olan üç sorunun birine, son sınıf öğrencilerinin birinci.sınıflara göre, doğru cevaplama oranı belirgin olarak yüksekti ($p \leq 0.001$).

Sonuç: Tıp eğitimi sırasında güneş ve deri, etkin korunma konularında bilinçlenme düzeyi yeterli değildir. Dermatoloji stajı döneminde güneş ve deri başlığı altında bu konunun müfredatta işlenmesi, bu konudaki eksikliği azaltabilir.

Anahtar kelimeler: Tıp fakültesi öğrencileri, güneş, ultraviyole, deri, güneşten koruyucu kremler

Abstract

Objective: We aimed to investigate knowledge and attitude of the first-year and final-year medical students about ultraviolet (UV) light, effects of UV on skin, skin cancers and sunscreens, and to evaluate whether awareness on these subjects were gained during the medical education.

Methods: First-year and final-year medical students were asked to complete our questionnaire consisting of 20 questions which were about demographic data of the students and which were intended to assess their knowledge about sun, skin cancers and sun screenings. All the data are analyzed by SPSS20 software. Statistical significance level was set at $p < 0.05$.

Results: Of the 120 students, 64 (53.33%) were males and 56 (46.66%) were females. Of the 120 first-year medical students 78 (65%) completed the questionnaire, while 42 (54%) among 78 final-year medical students completed the questionnaire. The ratios of answering 3 of the 8 questions about ultraviolet, 3 of the 6 questions about sunscreens and 1 of the 3 questions about UV and skin cancer correctly were significantly higher in final-year students as compared to those in first year students ($p \leq 0.001$).

Conclusion: During medical education, the awareness of students about issues regarding sun and skin and effective protection from sun is not adequate. Discussing this subject under the heading of sun and skin during the dermatology education program may reduce the lack of awareness on this subject.

Key words: Medical student, sun, ultraviolet, skin, sunscreens

Afyon Kocatepe Üniversitesi
Tıp Fakültesi, Deri ve Zührevi
Hastalıkları Anabilim Dalı,
Afyon, Türkiye

*Selçuk Üniversitesi Tıp
Fakültesi, Dermatoloji
Anabilim Dalı, Konya, Türkiye

**Afyon Kocatepe Üniversitesi
Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı
Anabilim Dalı, Afyon, Türkiye

Yazışma Adresi/ Correspondence:

Pınar Özüğüz,
Afyon Kocatepe Üniversitesi
Tıp Fakültesi, Deri ve Zührevi
Hastalıkları Anabilim Dalı,
Afyon, Türkiye
E-posta: pozoguz@gmail.com
Geliş Tarihi/Submitted: 16.07.2013
Kabul Tarihi/Accepted: 08.09.2013

@Telif Hakkı 2014 Türk Dermatoloji
Derneği Makale metnine www.turkdermatolojidergisi.com web
sayfasından ulaşılabilir.

@Copyright 2014 by Turkish Society
of Dermatology - Available on-line
at www.turkdermatolojidergisi.com

Giriş

Güneş ışınları, melanom ve melanom dışı deri kanserleri (MDDK)'nin gelişimi başta olmak üzere, eritem, güneş yanığı, bronzlaşma, solar keratoz, katarakt, fotosensitivite ve fotoyaşlanma gibi birçok durumun gelişmesinden sorumludur (1-3). Son birkaç dekad boyunca tüm dünyada hem melanom hem de MDDK insidansı artmıştır ve bu artış, korunmasız güneş maruziyetiyle doğru orantılıdır. Stratosferik ozon tabakasındaki azalmanın yanında tatillerde güneşli bölgelere seyahat etme ve solaryum kullanma gibi alışkanlıklar edinilmesi güneş maruziyetinin artmasına neden olmaktadır. Özellikle çocukluk döneminde maruz kalan güneş ışınlarının ve güneş yanıklarının deri kanseri patogeneğinde önemli yer tuttuğu bilindiğinden, tüm dünyada çocuklarda güneşten korunma bilincinin erken yaşta oluşturulması için yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca mesleki ya da kümülatif güneş maruziyetinden ziyade, aralıklı olarak yoğun güneşe maruziyet paterni olarak da adlandırılan her yaştaki güneş yanıkları artmış melanom riski ile önemli ölçüde ilişkilidir (4-7).

Birçok ülkede, toplumun çeşitli kesimlerinin güneş ışığının derideki etkileri, deri kanserleri konusundaki bilinç düzeyleri ve güneşten korunma davranışlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca bazı ülkelerde, deri tümörlerinin gelişmesinin engellenmesi amacıyla da eğitim kampanyaları yürütülmektedir. Sağlık hizmetlerinin verilmesinde temel rol oynayan hekimler ise tıp eğitimi sırasında, uzmanlık alanları ne olursa olsun, halkı bilinçlendirme anlamında önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden tıp fakültesinde bu bilincin oturtulması konusunda, büyük ölçüde dermatologlara görev düşmektedir. Bu çalışmada, tıp fakültesi birinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin ultraviole (UV), UV'nin deri üzerine olan etkileri, deri kanserleri ve güneşten koruyucu krem (GKK)'ler hakkındaki bilgileri ölçülerek, tıp eğitimi sırasında bu nosyonun kazanılıp kazanılmadığının araştırılması amaçlanmıştır.

Yöntemler

Tıp Fakültesinde eğitimini sürdüren birinci ve altıncı sınıf öğrencilerinden tarafımızca hazırlanan; öğrencilerin demografik bilgileri, güneş, deri kanserleri ve GKK'ler hakkındaki bilgilerini ölçmeye yönelik 20 sorudan oluşan bir anket doldurmaları istenmiştir (Anket formu).

Tüm veriler SPSS 20 programı kullanılarak değerlendirildi. Demografik veriler sayı ve yüzde olarak ifade edildi. Niteliksel verilerin karşılaştırılmasında ki-kare testi, gereken durumlarda Fisher's Exact test kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edildi.

Bulgular

Yüz yirmi kişilik birinci sınıf mevcudu arasından toplam 78 (%65) kişi anketi tam olarak doldururken, 78 kişilik altıncı sınıf öğrencilerinin ise 42'si (%54) anketi tam olarak doldurmuştur. Çalışmamıza katılan toplam 120 öğrencinin 64'ü (%53.33) erkek, 56'sı (%46.66) kadındı. Birinci sınıfların %55,1'i erkek, %44.9'u kadın iken, altıncı sınıfların %50'si kadın, %50'si erkekti. Öğrencilerin %15.8'i sarışın, %55'i kumral ve %29.2'si esmerdi. %65'i Ege-Akdeniz bölgesinden, %33.3'ü İç Anadolu

ve %1.6'sı Güneydoğu Anadolu-Doğu Anadolu bölgesinden gelmişti. %5.8'inde ailede deri kanser öyküsü vardı. Birinci sınıflarda bu oran %2.6 iken, altıncı sınıflarda bu oran %11.9'du ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıydı ($p < 0.05$).

GKK kullanımı sorgulandığında %52.5'i sadece denize girerken, %17.5'i tüm yaz boyu, %3.3'ü her zaman kullandığını ifade ederken, %26.7'si hiç kullanmıyordu. Öğrencilerin %61.7'sinde ailede GKK kullanma hikayesi varken, %38.3'ünün ailesinde GKK kullanılmıyordu.

"GKK hakkında daha önce araştırma yaptınız mı?" sorusunda, birinci sınıf tıp öğrencilerinin %24.4'ü evet, %70.5'i hayır, %5.1'i de önemli bir konu olduğunu düşünmüyorum seçeneğini işaretlemiştir. Altıncı sınıflarda ise; %23.8'i evet, %71.4'ü hayır, %4.8'i önemli bir konu olduğunu düşünmüyorum seçeneğini işaretlemiştir. Bu iki grup arasındaki farklı değerler istatistiksel olarak anlamlı değildi ($p > 0.05$).

"Güneşten korunma yöntemlerinden hangilerini kullanıyorsunuz?" sorusuna birinci sınıf öğrencilerinin; %50'si şapka, gözlük, GKK ve sık dokumalı açık renk giysi kullanmanın hepsini işaretlerken, altıncı sınıf öğrencilerinin %31'i aynı seçeneği işaretlemiştir. Birinci sınıftakilerin %23.1'i, altıncı sınıfların %19'u, bu korunma yollarından hiçbirini kullanmadıklarını belirtmişlerdir ($p > 0.05$).

"GKK tercihinde kim ya da kimlerin önerilerini dikkate alıyorsunuz?" sorusuna birinci sınıfların %51.3'ü doktor, %17.9'u eczacı ve %20.5'i hiçbirini derken, altıncı sınıf öğrencileri; %69'u doktor, %2.4 eczacı, %14.3'ü arkadaşından, %9.5'i ise hiçbirini seçeneğini işaretlemiştir. İki grup arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlıydı ($p = 0.02$, $p = 0.01$).

Ankette sekiz soru UV, altı soru GKK'ler ve üç soru deri kanserleri hakkında bilgileri; kalan sorular ise öğrencilerin güneş alışkanlıklarını değerlendirmekteydi.

UV hakkındaki sekiz sorudan üç tanesinde; altıncı sınıf öğrencilerinde, birinci sınıfa göre, doğru cevaplama oranı belirgin olarak yüksekti ($p = 0.00$). Bir soruda doğru cevaplama yüzdeleri birinci sınıf olanlarda %66.7 ve altıncı sınıf %61.9, diğer soruya birinci sınıf %82.1, altıncı sınıf %88.1 doğru yanıtlamıştır, aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildi ($p > 0.05$). Kalan iki soruya da her iki sınıfın doğru cevaplama yüzdesi, %5.1 ve %9 olarak alt seviyede kalmıştır.

GKK hakkındaki altı sorudan üç tanesine verilen cevaplar arasında, altıncı sınıf öğrencilerinde birinci sınıfa göre, doğru cevap verme yüzdesi istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksekti ($p = 0.001$). İki soruya verilen doğru yanıt oran %50'nin üzerinde olup, aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildi. Diğer soruya doğru cevap verme yüzdesi ise her iki grupta da düşüktü.

Deri kanseri ve UV arasındaki ilişki ile ilgili olan üç sorudan birinde altıncı sınıf öğrencilerinde birinci sınıfa göre doğru yanıtlama yüzdesi belirgin olarak yüksek saptanmıştır ($p = 0.000$). Diğer iki soruyu doğru yanıtlama oranı yüksek olup, iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildi ($p > 0.05$).

Tartışma

UV, deri kanserleri ve güneşten korunma yolları hakkında halkı bilinçlendirme konusunda doktorlar önemli rol oynamaktadır. Tıp eğitimi güneşin deri üzerine etkileri, deri

kanserleri ve güneş ilişkisi ve güneşten korunma yollarının doğru ve yeterli bir şekilde kazanılacağı bir yer olarak ayrıca önemlidir. Bu düşünceyle tıp fakültesinin birinci ve altıncı sınıfı arasındaki süreçte bu konuda doğru bilgilerin kazanılıp kazanılmadığını araştırmayı amaçladık.

Öğrencilerimize güneşten korunma yöntemlerinden, GKK kullanımı sorulduğunda, nerdeyse yarısının sadece denize girerken, %18 kadarının tüm yaz boyu ve yaklaşık %27'sinin de hiç GKK kullanmadığı öğrenildi. Tüm öğrenciler içinde %61.7'sinde ailede GKK kullanma hikayesi varken, %38.3'ünde ailesinde kullanan yoktu. Tıp fakültesi öğrencilerinin ailelerinin GKK kullanımı dolaylı olarak ailenin bu konudaki bilinç düzeyini gösterebilir. %61.7 oranı çok tatmin edici bir oran olmayıp, bu düzeyin artırılmasının eğitim programlarıyla ve tıp öğrencilerinin eğitimiyle mümkün olabileceğini düşünmekteyiz.

Öğrencilerden yaklaşık %70'i, daha önce uygun GKK kullanımı hakkında araştırma yapmadığını, %5'e yakını ise bu konunun önemli olmadığı ifade etmiştir. Birinci sınıf ve altıncı sınıf arasında oranlar arasında istatistiksel olarak fark saptanmaması ve bu oranın yüksek olması bu konudaki bilinçlenmenin tıp fakültesi eğitimi sürecinde yetersiz olduğunu gösterebilir.

GKK tercihinde nelerden etkilendikleri konusunda ise iki sınıf arasında tercih farklılıkları istatistiksel olarak anlamlıydı. Birinci sınıfta doktorlardan etkilenen %52 iken, altıncı sınıfta bu oran yaklaşık %70'e çıkmıştır. Birinci sınıfta eczacılardan etkilenme %18 iken, altıncı sınıfta bu oran %3'e düşmüştür. Altıncı sınıfta arkadaşlarından etkilenme oranının birinci sınıflara göre artması ise ilgi çekicidir.

Anket sonuçlarına göre, başta UV, ardından GKK'ler ve son olarak da deri kanserleri konularında öğrencilerde bilgi eksiklikleri vardır. Tıp eğitimi sürecinde UV ve deri konusunun müfredatta yer almasının, bu konudaki eksikliği kapatabileceğini düşünmekteyiz.

Ülkemizde 2001 yılında toplum bilincini değerlendirmek için yapılan bir çalışmada, halkın güneş konusundaki bilgilerini ölçmeye yönelik anket yapılmıştır. Farklı fakültelerden 276 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anketler eğitim düzeyi yüksek sayılabilecek bir gruba yapılmasına rağmen, güneşin zararlı etkilerinin doğru bilinmediğini göstermiştir (8).

Yüz yetmiş dokuz üniversite öğrencisine yapılan bir diğer anket çalışmasında ise, yine üniversite öğrencilerinin güneşten korunmaya yönelik tutum ve davranışlarının yetersiz olduğu gösterilmiştir (9).

2009 yılında Küçükunal ve ark.'nın dermatoloji polikliniğine başvuran hastaların nevüsler ve güneş ile ilgili bilgi düzeylerini ölçmeye yönelik yaptıkları anket çalışmasında, bu hastaların nevüsler ve güneş ile ilgili doğru, güvenilir ve yeterli bilgiye ihtiyaçları olduğu gösterilmiştir (10).

Beş yaşından küçük çocuğu olan annelerde, güneşin sağlığı etkisine yönelik bilgi ve davranışlarının belirlenmesi için uygulanan ankette annelerin güneşin zararlı etkilerini bilme ve güneşten korunmada uygun davranışı gösterme oranları düşük bulunmuştur (11).

2012 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde, ilköğretim çağı çocukları ve ailelerinin güneşten korunma ile ilgili bilgi, tutum

ve davranışlarını ölçen çalışmada ise, güneşten korunma ile ilgili bilincin yeterli olduğu, ancak daha çok eğitici faaliyete ihtiyaç duyulduğu ortaya konulmuştur. Çocukların davranışları üzerinde ailenin belirgin etkisi gösterilerek eğitime çocukluk döneminde ve aile ile birlikte başlanması gerektiği gösterilmiştir (12).

Uslu ve ark.'nın üniversite hekimlerinin deri kanserleri, güneş ve güneşten korunma yollarına yönelik bilgi ve davranışlarını değerlendirdikleri araştırmalarında, hekimlerin deri kanserleri konusundaki bilgi düzeyleri ve güneşten korunma davranışlarının yeterli olmadığı, güneşin derideki zararlı etkileri ve deri kanserlerinin engellenmesi konusunda halkı eğitmeye yönelik olarak tüm hekimlerin bu göreve katkıda bulunması gerektiği, bu nedenle hekimlerin güneşin derideki etkileri, deri kanserleri ve korunma yolları konusunda bilgi düzeylerinin geliştirilmesine ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır (13).

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde bir merkezdeki pediatristlere e-mail yoluyla deri kanseri konusunda, danışmanlık hizmetleri ve deri kanserini azaltmaya yönelik pratikleri sorgulandığında, çok az pediatristin bu konuya pratikte zaman ayırdığı görülmüştür. Bu çalışmada, pediatristlerde danışmanlık hizmeti ve deri kanserleri hakkında bilgilendirme konusundaki eksikliğin giderilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir (14).

ABD'de tıp fakültesi eğitimi süresince deri kanseri muayenesini araştıran bir çalışmada ise, yine bu konudaki eksikliğe dikkat çekilerek, konuyla ilgili olarak eğitim programına kısa bir müfredat eklenmesinin, hem melanom hem de MDDK' nin erken tanısında yarar sağlayacağı belirtilmiştir. Önemli bir halk sağlığı sorunu olan deri kanserlerinin erken tanınmasının, tıp fakültesinde daha sık ve etkili deri kanseri muayenesinin öğretilmesiyle mümkün olacağı vurgulanmıştır (15).

Bizim çalışmamız ise, genel olarak UV, deri kanserleri ve GKK'ler hakkındaki bilgilerin en iyi biçimde öğrenilmesi ve öneminin kavranması açısından önem arz eden tıp fakültesinde, bilgi düzeylerini saptamaya yönelik olarak planlanmıştır.

Tıp eğitimi sürecinde, beşinci sınıfta alınan dermatoloji stajında, güneşin deri üzerine etkisi eğitim programı kapsamında olmayıp, sadece dolaylı olarak melanom ve deri kanserleri anlatılırken risk faktörleri arasında UV anlatılmaktadır. Bu konunun öneminin, bu kadar kısa bir eğitim saati boyunca, yeteri kadar anlatılmadığını düşünmekteyiz. İki öğrenci grubu arasında bilgi düzeyleri arasında bazı sorularda istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmasına rağmen yeterli olmadığı açıktır.

Çalışmanın Kısıtlayıcı Yönleri

Çalışmaya daha fazla öğrencinin katılımının sağlanamaması ve pratik anlamda deri kanserini tanımaya yönelik test yapılmamasıdır.

Sonuçlar

Güneşin deri üzerine etkileri ve etkin korunma yolları konusunda halkı bilinçlendirmede sadece dermatologların değil, tüm doktorların sorumluluğu söz konusudur. Dolayısıyla tıp fakültesinde bu eğitimin verilmesi önem arz etmektedir. En azından dermatoloji stajı döneminde güneş ve deri başlığı altında bu konunun müfredatta işlenmesi bu konudaki eksikliği azaltabilir.

Kaynaklar

1. Drake LA, Dinehart SM, Farmer ER, et al. Guidelines of care for photoaging/ photodamage. *J Am Acad Dermatol* 1996;35: 462-4
2. Robinson JK, Rigel DS, Amonette RA. Summertime sun protection used by adults for their children. *J Am Acad Dermatol* 2000;42: 746-53.
3. Etzel RA, Balk SJ, Bearer CF, et al. Ultraviolet light: a hazard to children. *Pediatrics* 1999;104(2): 328-33.
4. World Health Organization: Sun Protection and Schools: How to make a difference. World Health Organization Publications, Geneva, 2003. 4.
5. Lin JS, Eder M, Weinmann S. Behavioral counseling to prevent skin cancer: a systematic review for the U.S. Preventive Services Task Force. *Ann Intern Med*. 2011;154: 190-201.
6. Geller AC, Sayers L, Koh HK, et al. The New Moms Project: educating mothers about sun protection in newborn nurseries. *Pediatr Dermatol* 1999;16: 198-200.
7. Grant-Petersson J, Dietrich AJ, Sox CH, et al. Promoting sun protection in elementary schools and child care settings: the SunSafe Project. *J Sch Health* 1999;69: 100-6.
8. Özkan Ş, Ergör G, Ilknur T, ve ark. Güneş ve Toplum Bilinci: Bir Anket çalışması. *Türkdem* 2001;35(4): 1-10.
9. Kaymak Y, Tekbaş ÖF, Şimsek I. Üniversite Öğrencilerinin Güneşten Korunma ile ilgili Bilgi Tutum ve Davranışları. *Turkderm* 2007;41: 81-5.
10. Küçükünal A, Gökdemir G, Köşlü A, ve ark. Dermatoloji Polikliniği Hastalarının Nevüsler ve Güneş ile ilgili Bilgi ve Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri J Med Sci* 2009; 29(6):1631637.
11. Ergin A, Bozkurt Al, Bostancı M, ve ark. Beş yaşından küçük çocuğu olan annelerin güneşin sağlığa etkisine yönelik bilgi ve davranışlarının belirlenmesi. *Pamukkale Tıp Dergisi* 2011;4(2):72-8.
12. Kaptanoğlu AF, Dalkan C, Hıncal E. Kuzey Kıbrıs Türk Toplumunda Güneşten Korunma: İlkokul Çağı Çocukları ve Ailelerinin Güneşten Korunma ile ilgili Bilgi, Tutum ve Davranışları. *Türkderm* 2012; 46: 121-9.
13. Uslu M, Karaman G, Savk E, ve ark. Adnan Menderes Üniversitesi Hekimlerinin Deri Kanseri ve Güneşin Etkileri Konusundaki Bilgi Düzeyleri ile Güneşten Korunma Davranışlarının Değerlendirilmesi. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi* 2006; 7(1): 5 – 10.
14. Gritz ER, Tripp MK, de Moor CA. Skin cancer prevention counseling and clinical practices of pediatricians. *Pediatr Dermatol* 2003;20:16-24.
15. Moore MM, Geller AC, Zhang Z, et al. Skin cancer examination teaching in US medical education. *Arch Dermatol* 2006;142(4):439-44.